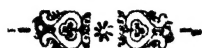

** ગાયનરૂપી **

માનુમતીસ્ત્રી ચરત્રિનાટક.

(ઓપેરા)

જુદા જુદા રાગ રાગણીમાં બનાવેલાં તે
છાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

બુ. માહાદેવ રામચંદ્ર

આ પુસ્તકના સર્વ હકકરનાર પાસેથી પ્રસિદ્ધ
કરનારે લખ કથા પ્રમાણે રજીસ્ટર કરાવ્યું છે

અમદાવાદમાં

ત્રણદરવાજા નજીક સમસુદીન હસનગલીના

મકાનમાં આ સત્યોદય પ્રેસમાં

મગનલાલ મનસુખરામે છાપ્યું

ટાપીરાઈટ

સંવત ૧૯૪૧

સન ૧૮૮૫

દિમત બે આના

ભાનુમતી ચરીત્ર નાટક

૦૦૬ * ૦૦૬

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

(૨યમ ભોજરાગની સભા.)

પાત્ર.

ભોજરાગ. ઉત્તરયણનો.
માણુકચંદ પ્રધાન.
(સભાજન તથા સીપાઈઓ વીગેરે)

દુશ્વર પ્રાર્થના.

(નૈનસે તલવાર ઝરી એ રાગ.)

જગત નીવાસી રૂપ ગુણુ રાશી, ભય ભંજન વારી;
આજ અમારી અરજ સુણુજો, રે ભવ દુઃખ હારી.
જગત વંદના કરણા શીધું, ખસકપતી પાપા.
દુઃખ કર જોડી અરજ કરું, ઠાંઈ જ્ઞાન રસ પાપા
દીન અંધુ તારક ભવ જળના વીસ્વ વીધા તારી; જમ.
આણે સમે જે અરજ અમારી, છે રાખણુ હારા,
નીજ પદને વીચારી ઉરમાં લેજયો હો પ્યારા;
ગુણુ ગાવા પ્રવેસ વીશે સૌ આઝ્યા આ ઢામે,
જય જય જય છેરે જગ તાતા પુરજો મન કાગ,
ખસકપતી આ ખસક વીશે અમને આશા તારી જગા.
વીશ્વાસે વજગે જન સરવે, નારીને વાંસે;
તેનું પારખુ આ નાટક જોવાથી સમજશે,
ખેલ ખુદરથી કેવો કયો છે, કજો નહીં કોઈ,
આણુ સમજુ નર સરવે સમજો આ નાટક જોઈ.

(૨)

કાશીરામ આ અરજ કરે છે, હરી ઉરમાં લેરી;
જગ નીવાશી રૂપ ગુણ સસી.

પ્રવેશ બીજે પ્રારંભ.

(સ્થળ ભોજ સભા.)

પાત્ર.

ભોજ રાજ ઉજણને
માણેકચંદ રાજનો પ્રધાન
(સભાજન તથા સીપાઈઓ વીગરે)

(ગાત્રીલું મે નાય સદા કામહે મેરા એ રાગ.)

રાજ—પ્રધાન મારા સાંભળોને વાત મારી.

સુખી કેવી આ સમે છે રૈયત મારી;
જોતી ચરયા તે તણી છે મારે આણે દંત,
નીશા વીશે પરવશે લેઈ સાથે જન.

પ્રધાન—કહોતે હાજર કરે હું વચન શ્રીમહારાજ,

દ્રોષ દેખોજ્યાહરે તો થાય રૂકું કાજ;
પધારે નીશા સમે જો આપે મારી સાથ,
નગર ચરયા જોઈ ઘેર આવીસું પરભાત.

(રાજને પ્રધાન નગર ચરયા જોવા જાયછે, ને એક
બ્રાહ્મણને ત્યાં ફરતા ફરતા આવી ઉભા રહે છે.)

પ્રવેશ ૩ જે.

(સ્થળ બ્રાહ્મણનું ઘર.)

પાત્ર.

કુરણાશંકર. બ્રાહ્મભણ.
મહામતી... .. તેની સ્ત્રી.
ચોર... .. ચોરી કરનાર.
રાજભોજ તથા પ્રધાન. ચરયા જોનાર.
(નગર લોક વીગરે)

(રાગ આખા હરણનો.)

મહામતી—શું કરવા જાયોછા ભાગી,

કહેછે ગેરને દેખીજે.

ગને માયા તમારી લાગી.

મારી પાસે આવ્યાને આ દીશ,

જોડું દુભુતો વચમાં ઈશ;

વીવા વરધ પુરપથી થયો,

મારો જનમ અકરજા ગયો,

મોકલ્યા ઈશ્વરે આ દાર;

હું કરવા ઈછું ભરથાર.

ચોર—તુજ પાસે હું આવું જયારે,

તાહારા સ્વામીને પેહેલો મારે;

કહું સત્ય વચન આણે દામ,

છતે સ્વામી ન ચાલે હામ.

મહામતી—મુને પ્રતીજ આપે જો તુય,

હણ સ્વામી આ વેળાએ હુંય;

ચોર—તારા સ્વામીનું છેદે તું સીશ,

તુંને તણું નહીં કોઈ દીશ;

તુજ મુજ વચે શ્રીરામ,

તુંને હુંબુ જો આણે સમ.

સ્ત્રી—જો જો વચન ચુકતા આજ

તમ માટે કંઈ નાથ પ્રાજ.

(એવું કહી પોતાના સ્વામીનું ગળુ દયાવીને માર્યો. ને ભીલની સાથે ગ્રહસ્થાશ્રમ આર્ય્યો એ ચરચા રાજ ત થા પરધાન આણે ઉભા ઉભા જીવે છે. જેવો ભીલ આર-ણે નીકળેછે કેરાજાએ મુસ્તક છેદ્યુ કે પેલી સ્ત્રી આર્ય્યોતાં ની જીમ પાડી રૂદન કરવાલાગે છે)

(રાગ વર્ષદરભી વનમાં વમવલે.)

મહા.—આસું થયુરે મારા નાથજી, આર્ય્યોતાનું વીધન

ચોરે ચોરી માહે હણ્યું, સ્વામી રૂપીરે ધન આશુ. ૦૧

(૪)

સેવારે કરતી પ્રીતયા જાણી દેશ્વર તુલ્ય,
કેમ નથી આજ બોલતા, એવી પડી ભુક્ષ્યાંબર
મંદીર ખાવા ધાયછે, તમ વીના સ્વામીન,
કેમ કરી અને જસે સ્વામી દોહલા દીન. આં ૩
તમરે વીના મારું જીવનું નાથ મથા કહેવાય;
સેજે સુવનું સાંભળો મારું રદય કોરાય. આં ૪
ચોર દુસમન ક્યાંથી આવેલા લેવા તમારે પ્રાણ;
સેવા કરીશ કોની હેતથી નાથ વીનાની જાણ્યાંબ
સતીરે થાકે હું આ સમે જાણું લેઈને સાથ;
જીવત જોર થયું મને, સત્ય ગાનજો નાથ. આસું ૬
(જીવું સાંભળી આડોશી પાડોશી બેળાં થઈ તેને આગ-
(વા લીધા.)

પ્રવેશ ૪ થો પ્રારંભ.

(સ્થળ મશાંણ.)

પાત્ર.

નગર લોકગુ
સખઆત્મજનું મહદ.
મહામતી	{ ...તે આત્મજની સ્ત્રી ...સતી થાય છે તે.
શીખરરામના
રામભોજ.
પ્રધાન	મણિકચંદ.

(સ્ત્રીયો વીગરે.)

(રાગ ખીલગ. ઉમીઆ કેમ અપાય એ જોગીડને
ઉમીઆ કેમ અપાય એ રાગ)

સતી—માગે! નગરનાના લોક,
આ મારી પાસે માગે! નગરના લોક;
હરખ તજી સોક સૌ;
મારી પાસે માગે! નગરના લોક. ટેક.

આની વેળાએ સતી થાઉછું,
જાગે જ્યાં પુન્ય શ્લોક. સૌ મા. ૧

સીપાઈ—ખડીભાષા. અરે ઓ ખમન, સતીકું જલાઓ મ-
ત તુમ, માહારાજને નહીં દિયાહે ઈશ ખખત કુકુમ, આ
બાહે મહારાજ અહીંયાં સુતો એ સર્વેજન મહ.સતીકું જ
નકે કરનાહે દરશન.

(એટલામાં રાજા આવે છે. સતીને જોઈને દોષમાં ગા-
મન કરે છે.)

(નકર લાલદેવ ઈસ્તરાકે કલામ એ રામ)

રામ—અરે ઓ સુણ માહરી વાણ,
તારા દર્શને હુરો આવ્યો તે જાણ;
ખખરદાર જો દેહ બાળી તું,
ખેંચુ ખાત્ર પાછી કઢાવીને હું. ૧
મુઝો નાથ તારા જે ગઈ રાતમાં,
પડી ગમ મુજને તો એ વાતમાં.
તું જેવી સતીઓ જો જુગમાં થશે,
ખરે મેદની ભાર અહીં ત્યાગશે. ૨
મુઝી દોંગને ઘેર જાઓને આજ,
નહીતો થશેજી આ વીપરીત કાજ;

સતી—ન ખાજો સતીને તમે આણે દન,
નહીતો થશેજી મોહોટર વિધન. ૩
મુઝી માનને ઘેર જાઓજી આજ,
નહીતો ખોશો લાખ ટકની લાજ;

રામ—અરે કાણુ મારી છે લેનાર લાજ,
સદા સત્યવાણુ છે મારું રાજ. ૪
નિતિ ધર્મતા પંથ સૌ જન સાથ,
તે માંહે રહીને તે કીધો અન્યાય.
સતી નાર સ્વામીને મારેજી કેમ;

કોળી સાથ ન કરે કયું તેમ ૫
 નથી સતીના સાથ માંહેજ તું,
 જાને ઘેર સુખે કહુછું જ હું;

સતી—કરો મુજ સાથે ન માહારાજ મામ,
 સુખથી થવા દોને માહારાજ કામ.
 નથી નારીયો છેડવા માંહે સ્વાદ,
 જીતે નહી કોઈ કરતાંજ વાદ;
 નીજ નારીને રાખી શકે ન જોડ,
 તો પારદી કેમ રાખેજ તેડ. ૭

(રાજાકે મેં કામકા ઓર ઈંદર મેરા નામ ઓરાગ)

રાજા—સત્ય કહો સુવ્રક્ષણી, હું નમુ તમેને પાય;
 સ્ત્રી પરીક્ષા શીખવો, મુને પુત્ર જાણીને માય. ૧

સતી—ભેદ ભાગું હું જે ધડી ને, કોપો જો રાજન;
 સેજ વાતમાં થઈ જાય, કાંઈ અતિધણું વિધન. ૨
 તે માટે ફજ હાથમાં જો, વચન આપો આદીશ
 ચરચા દેખાડું ખરી સૌ, સાક્ષી શ્રી જુગદીશ. ૩

રાજા—જયારથ મુજ તે કહો, જવી હોય તેવી વાત;
 કોપ કરે તે વાતમાં, તો વચન માં છે હાથ. ૪

(ઓમ કહી રાજાએ હાથમાં વચન આપ્યું.)

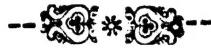
(રાગ ઉપર પ્રમાણે)

સતી—જાઓ તમે ધાંચણુ ગેહ, ત્યાં મળશે તમને ભેદ
 કોષ સમાવી જો રેહશે, તો ટળશે મનનિરવેદ;

રાજા—સતી મુજને સત્ય, કહું તમે જે વચન;
 નામ શું ધાંચણુ તણું, ને ક્યાં તેનું ભોવન. ૨
 જયારથ સાચુ કહે, જો મુજને આણું દીન;
 આણી વેળાએ તમારો, જીવાડું સ્વામીન. ૩

નવજોખન તેને કરું, આ વેળાએ આવું;
 નરનારી તમે નગર વિશે, કરો મન ગમતાં કાળ.
સતી—ગાંગલી છે તે તણું, કાંઈ નામતો પ્રસિદ્ધ;
 ચતુર નારી છે બણી, કામ બણાં કીધ. ૫
 વિદ્યા સર્વે તે બણી છે, મારણ્ય મોહન બળુ;
 તેને મોહોને જઈ રહો, ઉજેણીના જોણુ. ૬

(એવું સાંભળી રાજાએ તેના સ્વામીને અમૃત છાંટી સ
 જીવન ર્યો અને રથમાં બેસારી તેને તથા તેના સ્વામીને
 ઘેર મોકલ્યાં.)

પ્રવેશ ૫ મો. અંક ૧ લો

સ્થળ ગાંગલીનો મહેલ.

પાત્ર.

ગાંગલી	ધાંચણુ
રાજા.	બોજ.
માણેકચંદ	પ્રધાન

(રાગ સારંગ)

નવજ લાડીલી રાધીકા, એ રાગ.

રાજા—મદ મન હરણી માનુંની,
 સતી મદ મન હરણી માનુંની;
 સુણ્ય વાણ્ય મારી ગતી કરીણી,
 સતી મદ મન હરણી માનુંની. ૨૬.
 ચહાયતો મારો ચહાયતો જીવાડો,
 ચહાય હિડાડો તરણી, સતી મદ.

ઓમે શીશ તમારે મુકી,
માથુ વચન મતી હરણી- સની મદ.

ધાંચણુ-શુરે કહો સતવાદીયા,
આજ શુરે કહો સતવાદીયા;
ક્રમ ઓત કહેતાં લાઝયા,
આજ શુરે કહો સતવાદીયા. ટક.
જે કહો તેતો કર હાજર,
બેણુ તમારે રાજ્યા. આજ શુરે.
વચન આપો તમે મુને હાથે,
નવ કરોધ કરો રસ બીજ્યા આજ.

વામ-નવ કરોધ કરે કેઈ કાળમાં,
નવ કરોધ કરે કેઈ કાળમાં;
કરોધ કરીને કાપુ તો,
તરત પડુ નકે દારમાં. નવ.

(એમ કહીને વચન આપ્યું કે ધાંચણુ હસીને કહે ૭)

(રાગ ઓધવજના સંદેશાનો)

ધાંચણુ-વચન સુણો મારું માહારાજ આ સમે,
તમને લાગુ પુછ્યા કરો બેદજો;
ધીરજતો ધરજોરે મનમાં અતી ઘણી,
તો ટળશે કાંઈ મન તણો નિરવેદજો. વચ. ૧
જળધર્શીહ રાજ તે કામર દેજો,
તેને તમારી રાણી સાથે પ્રીતજો;
રાણીએ પણ તનમન સોંપ્યું તેહજો,
મળવું એને શીરને સાટે નિતજો. વચન. ૨
ચર્યા જાવી હોય જો તેની મન વિશે,
તો હું દેખાડુ તમને રાજનજો;
દીકરી તો પરણે તે રાજ તણી,
તમ રાણીને પોંખવાનું છે મનજો.

[૯)

રાજ-દેખાડો મુજને એ તમે ત્યાં લેઈને,
 તો હું કરું તમે કહો તે કાજજો;
 એ વાતે ચુકતો ઈશ્વર આણુ છે,
 પણ કરેને કામ એ મારું આજજો. ૬૦ ૪

ધાંચ-આજે રાતે વેહેવા પોદો રાજવી,
 નીંદ્રા કેરું દેખાડીને મીશજે;
 લીંબુ મતરેણુ લેઈને હાથમાં,
 તમ છાતીપર મુકવા હું આવીશજે. આંબ
 લીંબુ મુકી આત્રીસુ અમો બે જણાં,
 ગાવી ચહડશું આ આખત્રીયા ડાળજો;
 પછવાડેથી વહેલા તમે આવજે,
 ચહડી બેસજે ચોક વિશે ભુપાળજો. આંબ
 આંખત્રી સુધાં જાશું અમો એ દેશમાં.
 એતો ઉડણુ દંડ તણે પ્રતાપજે;
 ચરચા તો જોજોરે સર્વે ત્યાં રહી,
 દેખાડીશું પાસે રહીને આપજો. આજે ૭

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ રાખનો રંગ મેહેલ

પાત્ર.

રાજ	ભોજ
રાણી	ભાનુંમતી
દાશી	રાણીની
ગાંધત્રી	ધાંચણુ
આંખત્રી	ઝાડ.
દંડ	ઉડણુ

(૧૦)

(રાણી તથા દાશી બેઠાં છે કે રાજા એકદમ જઈ બેઠા
ત્યા વિના સુઈ રહ્યા ત્યાં રાણી કહે છે)

રાગ બેત.

(ખતક સારી રેનકા સુપના સમજ મનકે
નહી અપના. એ રાગ.)

રાણી-કહો કેમ રાજા ઉદાશી, મુને સત્ય વેણુસુખ રાસી
કુશુમસમ મુખ કરમાલ્યું, કહોને દુઃખ શું આવ્યું.
રાજા-નીશા અજ મુજને ભારી, તેની ઘેઠેર વ્યાપીછે સારી
તેથી મુને નીંદ્રા આવે, બોલ્યુ અન્યનું તો નવ ભાવે

(એમ કહી રાજા મોઢાપર સાલ ચોઢી સુઈ રહ્યો ને
રાણી પણ સુઈ રહી છે, કે ગાંગલી પોતાના મંદીરથી ની
કળી કે રાજાના રંગમેહેલમાં આવી કે પેલી રાણીનો
હાથ રાજાની છાતીપર લીંબું મુકી જાલ્યો, કે તુરત
રાણી બેઠી થઈ અને પેલી આંખકીપર ચઢીને બેજણી
ઓ બેઠી કે રાજા તે નમણે તેમ તેના ડાગાના ચોકમાં
બેઠો ને આંખકી ઉડી.

-***-

પ્રવેશ ૭ મો

સ્થળ કામરૂદેશના રાજા જળધસંઘનો મહેલ

પાત્ર.

આંખકી. ઉજનથી ઉડીઆવીતે.
બોજ ઉજનનો રાજા
ગાંગલી. ધાંચણ
બાણુમતી રાણી
જળધસંઘ કામરૂદેશનો રાજા

(૧૧)

(ભોજ રાગ પેઢી આંબલી જેવી હિતરી કે તરત એક દેકણે ગયા અને પછી પેઢી ગાંગલી તથા રાણી ખાંડે ઉતરી રાજમેહેલમાં ગયાં કે જગપસંધ બોલ્યો.)

રાગ લાવણી

(મેં ભરી નીંદમાં સુતી કીસીને લુટી એ રાગ.)

જળ-શી વાર થઈ જે મોડાં આવ્યાં આજ
જાણીને તમો ગયાંતાં સર્વે દાજ;
હું વાટ જોઈને થાક્યો સારી રાત્રે,
શું કરવાને અહીં આવ્યાં છો પરભાત્રે.
જે પ્રીત પીતળને સગપણ સોનું સાર,
તમો ઘેર રહીને રીઝવ્યો આજ ભરથાર.

ભાણુ-નવ મારો મરમના બોલ પ્રાણના પ્યારા,
વણ દીકે નેત્રથી વહે નીરની ધારા;
તમ કારણ આવું રોજ રાતે આ દાર. ૧
પણ મનમાં લાવો નહી મેહેર લગાર,
તમ કારણ ડર નવ ધર્યો દીવની સાથ ૨
મેં ગણ્યો નહીં મન માંહે મારો નાથ,
હવે મારે મરવું નિચ્છે નથી ઉપાય, ૩
આ વિયોગ જ્વાળા ક્ષીણ પણ નહીં સહેવાય.

(સરપે આંખોપે કલેજેપે બેઠાવું-તુજકે એ રાગ)

જળ-એ શું બોલી પ્યારી વેણ આજ તું
પડે થુંક તાર જ્યાંહે લોહિ પાડુ હું;
તું છે ચોર મારા ચીત કેરી સર્વદા,
મન હરણી મારી પ્યારી મુકીદે અદા;
નવ દેખું તુને જ્યારે પ્રીયા માહરી,
તલપે છાતડી ને પ્રાણ જાય નિસરી.
આવી પાસ મારી બેસોને ઉછંગમાં,
મળુ માગીતી હું આજ હું બિમંગમાં.

(૧૨)

(એટલે રાણી રાજાને પાસે જાય છે કે રાજા તેના ગળામાં હાથ નાંખીને બેસે છે ને રાણી કહે છે).

(સુનરે કાલે દેવરે તું સુન મેરી એક ખાત. એ રાગ)

કહોને ક્યારે આવશેજી કુવરીકેરી જન,

વેળા થઈ જશે માટે કરવા જન્યો સનમાન.

જન-તૈયારી છે જનની તમે સન્માને સૌ શણગાર;

પોંખો વરને પ્રીતથી તમે ઝટ થાવો તૈયાર.

(એટલામાં તેપોતા ખાર સંભળાણા કે રાજા ઉઠીને ગયા ને રાણી પણ ગઈ,)

પ્રવેશ ૮ મો. અંક ૧ લો

સ્થળ જનવંશીહના શેહેરની બજાર

પાત્ર.

જસવંતશીંધ વરને ખાપ

પ્રધન જસવંતશીંધનો

(વર તથા જનવંશીયા વિગરે તથા જનવંશીંધ સાથે વિગરે)

(વાજતે ગાજતે જન આવે છે ને તે જનમાં નાટાર જાય છે ને તેને જનીવાસે કિતારીને જનવંશીંધ રાજા વિગરે પોતાને મોહાવે ગયા કે વરને વાઈ આવી કે વર નો ખાપ કહે છે)

(અરે કોન હૈ તું તેરા ક્યાહે નામ)

અરે મીત્ર મારા સુણો આણીવાર,

આવી વાઈ કુવરને આણુકાર.

(૧૩)

હવે કેમ છાતી રહે આંહી વાત,
કહા કેમ થાશેઝરે પરભાત;
ખતાવો મુને ભેદ તેનોજ કાંઈ,
રહે વાત છાતી કો જાણે ન આંહી.

પ્રવાન—સુણો રાયજી વાત કહું આણીવાર,
તમારા પુછ્યાનો તો છેજ વિચાર;
કહાડો વર ખોગીને ભાડાનો આજ.
પરણાવો તેને તો થાયજ દાજ.
ખાત્રીતો નથી ખીજો અન્ય ઉપાય,
કહ્યો ભેદ મે તો સુણો માહારાય.

જસવ—અરે દાણુ છે આ સમે આણે માં,
લાવો વર ખોગી કરો નહી વાર;
માગે દામ જે મુખથી નિરવાણુ,
કહી મુખથીને ખોલાવોજ જાણુ.

(એવું સાંભળીને શીખાયો ગયા તે થોડીવારે વર ખો-
જી લાવ્યા તે વર પડે ભોજરાજની આવ્યા. તેને હજમ
ત કરાવીને વરનો પોષાક પેહેરાવ્યો ને હાથમાં નાખીએર
આપ્યું ને પરણાવા લીધા.

પ્રવેશ ૧ લો અંક ૨ જો

સ્થળ જળધર્શીધનો મેહલ.

પાત્ર.

જળધર્શીધરાજ	કામરદેશનો
રાણી પોંખનાર	ભોજરાજની
ગાંગલી ધાંચણુ	રાણીને લાવનારી
ભાડાનો વર	ભોજરાજ

(૧૪)

મથનભટ ગોર
(જનઈયા જનડીયો વિગરે સર્વે)

“ વર ચઢાવો કરીને વરને તોરણે ઉભો કરેછે કે ભા
જીમતી તથા ગાંગલી આવે છે તેમાં ભાજીમતી વરને પોં
ખવાને આવે છે ને વરને પોંખવાને જે આવીછે તે ભો
જતી સ્ત્રી છે તે વખતે તેણે ભોજ રાજ્યએ પોતાના પુ
ત્રને પરણાવવાને માટે જાને જવું તે સાથે ભાજીમતીપો
તાની જે રાણી તેને માટે સવા કરોડનું ચીર ને સવા
લાખનું કાપડુ તેવોજ ભારે ચણીયો કરાવ્યો હતો તેજ પે
હેરીને આ કેશણે પોંખવાને આવી છે, મહા હરખમાં એ
એટલામાં તેણે વરના સામું જોયું કે તરતજ તેનું મુખ
જતરી મયું ને ગાંગલીને કહે છે.”

(રાગ ઓખાહરણનો)

ભાજીમતી—સુણ ગાંગલી મારીરે ખાઈ,
આજ વિપ્રીત વાત બનઈ ૧
ખાઈ જીલમ થયો આજ દન,
નોહો વર આતો રાજન. ૨
કાંઈ ચુક પડી તમને આજ,
તેથી બગડયું આપણ કાજ;
હવે મરણ આબ્યું તે જાણ,
કાલે સવારે લેશે એ પ્રાણ. ૩

ગાંગલી—હું ન ચુક સુણો સર્વથી,
ધરો ધીર એ રાજ નથી;
નીચુ મુક્યું છે રદમ મોઝાર,
નય જાએ રાજ કોઈ બાર. ૪

(૧૫)

(નુમના આરે હે સખી ઝીલન ગઈતી એ રાગ)

ભાણું-કહેસાયુગાંગલી કેમ થયું આ વિપરીત કાળ.કહે-ટેક.

કહેને આંહી રાજ રયાથી બાઈ આવ્યા ઉડી 'આજ.ક.

આકૃતીએ મુજસ્વામી સરીખો, બાઈ દેખાયછે વરરાજ.ક

ધીરજ મારી સર્વે ગઈછે, કાલે મારશે મુજને રાજ.ક.

ગાંગ-ધારે ધીર આસમે બાઈ નવ ગભરાશો મન.ધરે.

શું કરવાને સોચ કરોછો નવ હોય ભોજ રાજન, ધ.

કોઈ કાળે આંહી આવી શકે નહીં રાત વિશે રાજન

આવોને ચોંપ કરી પોંખવાને નહીંતો ઉગશે બાઈ દન. ધ.

(એમ કહીને સમજાવીને વરને પોંખાવ્યો, તે વખતે
ભાણુમતીનું શરીર ધરજી ગયું ને હાથમાંથી કંકાવટી પ-
ણુ ધુજી પડે છે. વેવણો દૃષ્ટાણું ગાય છે સાંખા સામી.)

(અમે આવ્યાંતાં રંગભેર રમવારે એરાગ)

વરની-આવે પોંખવા વરને જોહરે,

મારા ભાઈની બૈયર તેહરે;

વર પોંખે જે ઉમંગ આણીરે,

તેતો થાય મારા રાજની રાણીરે, ૧

કન્યાની-વર પોંખતે જે કોઈ બોલેરે,

તેતો આવે મારા રાજના મોહોલેરે;

વર પોંખતે જે ભુંડુ ગાયરે,

તેતો થાય મારી સગી માયરે; ૨

(વરને ચટ લઈને પોંખીને પોતે ચાલી ગઈ ને વર
માહરામાં આવ્યો ને કન્યાને પધરાવી ને ગોર કહે છે.)

શ્લોક.

ઉઠોવન્નેઆસમે કહુંહમેફેરાફરો

[૧૬)

રીતથી, મંગલવર્તો માહ્યરેકર ગ્રહી
કહુછુંહું કૂલરીતથી ॥ પુરણપૂન્યપુ
રવતણાં તેમલ્યાં આજેતમનેહીત
થી, પરણીધેરેપરવરો કહુંસ્વરોગો
રઘરનોછુંતેથકી ॥ કૂલમાં થાશે
મંગલમઃ

(એ રીતે પરણીને ઉઠ્યાં કે રાજા તથા રાણી બંને
જણાં મેહેલમાં જ પરણ્યાં છે તે ઉડીને ગયાં)

- ❀ ❀ ❀ -

પ્રવેશ ૨ જો

સ્થળ જળધસંધના દરબારમાં પોતાની દીક
રીને વાસ્તે બનાવેલો નવો રંગ
મેહેલનો ડેરો.

પાત્ર.

૧૨, રાજાભોજ
કન્યા. જળધસંધનીકુવરી
ગાંગશી ધાંચણુ.

(૧૨ કન્યા મેહેલમાં હાસ્યવિનોદ કરતાં કરતાં ઉઘી જા
ય છે ને જ્યાં પાછલી રાત રહે છે કે તેમને જગાડવા
ખાટે ગાંગશી ગાયન કરે છે. સમસ્યામાં

(૧૭)

રાગ પ્રભાત.

ગાં-જગોને મહારાજ મારા શુ સુતા છે સોડ તાણીને,

જગોને મહારાજ મહારાજ ૦

રેન ગઈને સુરજ ઉગશે મુકો આલોનવી રાણીને જ ૧

જાનું છેડે કેમ પોહોંચાશે કાપી આ ભવ પાણીને જ. ૨

જાણી જોણીમગ હુ જોવા પાસે જાણીને. જગો ૦ ૩

(એવું સાંભળતાંજ રાજ ભોજ ઉડી બેઠા થયા કે પોતાનો એક રમાલ ત્યાં મુક્યો ને પોતાના હાથે પોતાના નામની મોર સીકાની વીટી હતી તે પેઢી કન્યાના હાથે ધાલી. તે હાથમાં પોતાની નીશાનીનો ધાવ લખીને ઉધતી મુકીને નીચે ઉતરી પડ્યા, કે પેઢી કન્યા જગી)

(રાગ સીતાજીના મહીનાનો.)

કન્યા-તમે ક્યારે ગયા મારા નાથ મુકીને આ સમે.

દીહે સેજ સુની રૂડા રાજ મુને કહો કેમ ગમે. ૧

ધાલી વીટીને લખીઓ ધવ ઉજોણીના રાજીઆ,
મુકી જતાં ગ્રહીને હાથ લગારે ન લાજીઆ. ૨

કે શું સંતાયા છે સ્યામ જોવા પ્રીત માહરી.

ક્યાં ગયા કહો મારા સમ મન મારાને હરી, ૩

હતી વરેલી તમને નાથ શુંણો ખ્યાત જ્યારની,

પણુ ધરી નહી દાદ ખ્યારીના ખ્યારની. ૪

અરે આ શું થયું આ દીન ગયા મુકી રાજવી.

મારી દુખીઆરી આ દેહ હજુ રહી દાઝવી. ૫

મુને મેળવજો ભગવાન ફરી ઉજોણીપતી,

લેજો અરજ રૂઢેમાં આજ હરી મારી બતી, ૬

(એમ કહી જાય છે.)

(૧૮)

પ્રવેશ ૩ જો અંક ૨ જો

સ્થળ ઉન્નેશી ભોજરાજનો મેહેલ.

પત્ર.

આંખલી તું જાડ.
 ભોજરાજ ... સુઈ રહ્યા છે છાતી પર લીધુ મુઝીને,
 ભાનુમતી રાણી ભોજ રા ... ની
 માંચણ ગાંગલી.

“ નેવી આંખલી ઉડીને આવી ઠરે છે કે રાજ ભોજ
 પ્રથમજ ઉતરી પોતાના મેહેલમાં જઈ પત્રગમાં સુઈ ર
 હી છાતી ઉપર લીધુ મુઝી દે છે. એટલે રાણી તથા માં
 ગલી ખે જણ ત્યાં આવી ઉભાં રહે છે. રાજને સુતેલા
 જોઈને ગાંગલી કહે છે.”

(મેં ભરી નીદમાં સુતી એ રાગ.)

ગાંગલી.--જે કહેતા હતા બાઈ રાજ એહ,

આ લીધુને દ્રઢ ખુવો સંદેહ;

સુતા છે સેજની માંચ આનંદ ભેર,

જાળી છું હું કરોને લીલા લેહર. ૧

(એમ કહી ગાંગલી ગઈ ને રાણીએ આપેલું લીધુ
 લીધું ને રાજની સાત્ર ઉપાડી કે કપાળમાં પોતાનો કરે
 લે આંસો ને ચોખા ચોરેલા દીકા તથા હાથે મીઠા પણ
 દીકું ને મોં ઉતરી ગયું)

(ધરસે માં કાન ખુદાકે લીધે લાયા મુજકે)

ભાનુમતી.--ઉઠો આજ મહારજ આંખ ખોલોને,

[૧૯)

- મઈ વીતી સારી રેન આંખ ખોલોને. ૧
 આજે આવ્યું મુને સ્વપ્ન એક રાતમાં,
 મુણે સ્વામી કહું આજ સરવે વાતમાં. ૨
 જણે પોંખ્યા તમને દેશ કામરૂ વિશે,
 મારા જાતે આજ સ્વપ્નમાં એવું દીસે. ૩
 સાથે હતી પેત્રી નાર્ય જે ધાંચી તણી,
 જેનું ગાંગલી છે નામ જાદુ સૌ ભણી. ૪
 તેણે દેખાડ્યો તે દામ મુને રાતમાં
 ઉઠ્યા પરણી માહારાજ પરભાતમાં. ૫
 પાછી તેડી મુને લાવી એ દરબારમાં,
 એટલે જાગી ઉઠી સ્વામી હું સવારમાં. ૬
 હશે સત્ય કે અસત્ય એ વિચારવું,
 એતે સુખ કે અસુખ ફેવું ધારવું. ૭
 કહો ખરેખરી વાત સ્વામી માહરા,
 આને શું કહેવાય પડે ઉજગરા. ૮
 (રાજા બોલ્યા વિના ઉઠીને ચાલ્યા ગયા)

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ ગાંગલીનો મહેલ.

પાત્ર.

ગાંગલી	ધાંચણ.
રાજા	બોજ.
મહામતી	ખાલણી.
ભાણુમતી	બોજની સ્ત્રી,
મુંદર દાશી	ગાંગલીની.

એક સમયે ગાંગલી ખેડી છે તે પોતાની દાશીને કહે છે.

(૨૦)

(રાગ ઓખાહરણનો)

સુણ સુદર આણી વાર, જા તું રાય તણે દરબાર.
રહે ને રાજને છાની વાત હું કહું તેટલી ખ્યાત.
કહીએ ચાલો મારા રાજ આજ પડયું છે તમારું.
તમને તેડવ્યા છે તે કાર માટે કરચો ના ઝાઝીવ.

‘એવું સાંભળીને સુંદર દાસી ગઈ તે રાજને તેડી
આસન ઉપર બેસે છે કે ગાંગલી કહે છે.’

(સુનો તુમ ચાર પરદેશી બચનકે સે નીભાવો
ગાં-કહોતે રાયજી વાણી. મુને સત્ય આજ પુછુ તે,
તમે કેમ વારતા જાણી કહોને આજ પુછુ તે.
રાજ-કહું છું સુણને નારી તુને સય, વેણ આણે દન,
મહામતી વીપ્રની જાતી સતી થવા ગઈ સહગવાન. ૨
તેને રોકી મેં જઈ જ્યારે, કહ્યો મુને મર્મ ત્યારે,
બતાવ્યું નામને કામ સુણી તુરત હું આવ્યો હયાં. ૩

(ઓધવનદનો છોરો તમેરો થયો જો એ રાગ.)

ગાં-જાને સુંદર તું આણે સમે જો,
લાવ્ય તેડીને ને મહામતીને કહ્યું હમ જો.
કહે જે જઈને વહેલી આવે જેમ ધડીજો,
જાને તુતો હવે આપણે રથે ચડી જો. જાનો

(સુંદર દાસી જઈને મહામતીને તેડી આવી તેને જોઈ
ને રાજ શરમાણુ ને ગાંગલી કહે છે.

(રાજ હું મેં કામકા ઓર ઈંદર મેરા નામ)
ગાં-આજ ધડી ધન માયરી તે આપ પધાર્યા માત.

(૨૧)

- આનંદ સાગર ઉલટયોને તૂંક્યો દુધે વરસાત. ૧
મહા-માહારાજ મુજને કહોજ, કાલે નીપતી પેર;
 હમો તમારી રૈયત હૈયે, મન ન રાખશો વેર. ૨
ભોજ-ખેલ દોઠો મેંતો ખરો સૌ, શું કહું મારે મુખ;
 કટાર ખાઈને મરું હું. એવું પ્રગટ્યું દુઃખ. ૩
 કંઈ શું બાંધ્યો વેણમાં, નહીં તો મારત ઠાર;
 હવે સત્ય ચુક કદી તો પડુ નરક મોઝાર. ૪
ગાંગા-ગ તું દાશી આ સમે, જ્યાં રાજનો દરબાર;
 ભાણુમતીને લેઈને ઝટ આવ્યને આણે ઠાર. ૫
 (મુંદર દાશી ભાણુ મતીને તેડીને આવી અને ભાણુ-
 મતીને જોઈને રાજએ આડુ જોયું કે ગાંગલી કહે છે.)

(સુણુરે કાલે દેવરે. એ રાગ)

- ગગાં**-મહારાજ આ શું કરોછો, કપટ મન સંધાય;
 રીસ રાખવી જો હતી બો, વચન દીધુ કેમ હાય;
 હસી બોલોને આ સમે નવ કરશો કોવ મન માંહાં
 નારી સૌ જુડી સહી, સાચી નહીં કે આંહી.

છંદ છપય.

- ભોજ**-વામાનો વિસ્વાસ કરે તે મુરખ હોયે,
 વામાનો વિસ્વાસ કરે તે ખર તુલ્ય સોયે;
 વામાનો વિસ્વાસ કરે મરશે નર વેહેલો,
 વામાનો વિસ્વાસ કરે તે મેહોટો થેલો.
 વિશ્વાશી વામા તણો હોય નર જે સર્વદા,
 ભોજ કહે છે કાશીરામ વામા દુખ દેશે સદા.
 ખીક તે નરની બુદ્ધ સતી નારીને જણે,
 ખીક તે નરની બુદ્ધ નારીપર નેહજ આણે;

[૨૨)

ધીક તે નરની ખુદ્ધ બરોંસે રહે સદાઈ,
ધીક તે નરની ખુદ્ધ નારીની કરે વડાઈ;
સતીપણુ દરસાવતી મુખ નવ જોતી પારકુ,
કાશીરામ કોઈ નવ કરે બાણુમતીના સારખુ.

(ભોજ રાજ ગુસ્સે થઈ ગાયન કરે છે.)

(નકર લાઝ દેવ ઈસતરાંકે કલામ.)

ભોજ--હમો ચાન્નશું હવે દરબાર માંહી,
મુખેથી રહોને તમે સર્વે આંહી. ૧
નહી કાંઈ વિદ્ધ હું કરવાનો નાર્ય,
નહી સત્ય ચુકું આ ભુમી મોઝર. ૨
હવેથી હું બોલુ નહી એની સાથ,
બણો વિર મુજને નવ ગણુવોજ નાથ. ૩

(એમ કહી રાજ ચાન્નતા થયા)

દોહરા

ગુણીજન નાટક જોઈને, ગુણુ લેશે મન માંહી;
મુરખતો કામી થશે, મન નહીં સમજે કાંઈ.
હજુ હું કવી અગ્નણ્યધુ' નથી સમજતો ભેદ
કાશીરામ કહે કરગરી, મન નવ ધરશે ખેદ.
દેવરામનો દીકરો, મુળ ટોડુ ગામ,
પેથાપુરમાં હાન્નણુ મામા કેરે ધામ.
સજ્જન કવી ગુણી સર્વને, છે મારો પ્રણામ;
કાશીરામ કરજોડી કહે બોલો જય શ્રીરામ,

સમાપ્ત.

જાહેર સ્વર

અમારે ત્યાં ઘણી જાતનાં પુસ્તકો એટલે કાયદા ફેસફા
 ચારતાઓ તથા ઘણી જાતનાં ગાયનરૂપી નાટકો, મુંબાઈ
 તથા અમદાવાદનાં છાપેલાં સંસ્કૃત પુસ્તકો મળશે આ
 શિવાય નિચે લખેલે ડેકાણેથી મળશે.

વીરમગામ-પુ. જોશી નરશી મુગજી તથા મુગશંકર લલુ
 વદવાણ-પુ. પ્રાણશંકર રામજી તથા રામા નાનજી

દોમટી-પુ. ગાંધી પુરશોતમ દાનજી.

મેંગણી-પુ. કપુરચંદ ભવાન તથા જટાશંકર હીરજી
 તથા ગાંધવ ૭ મુગજી.

હાવનગર-પુ. અબ્દુલહુસન આદમજી.

રાજકોટ-પુ. લખમીચંદ ઉત્તમચંદ

મુંબાઈ-પુ. અત્રતનાથ દાળીદાસ, તથા આળીકાશ્વ સ-
 દામણ.

પાણણપુર-પુ. ઉજ્જમનાથ તલકશી

કોટીનાર-પુ. અંબાશંકર દેવશંકર.

જામનગર-પુ. વસલ ધનજી.

બુકસેલર માહાદેવ રામચંદ્ર

ડો. અમદાવાદ ત્રણ દરવાજા નજીક હોજની પાસે.

